

**RESPUBLİKA ELMİ-TEXNİKİ KİTABXANASINDA
MÜTƏXƏSSİSLƏRƏ İNFORMASIYA XİDMƏTİNİN
AVTOMATLAŞDIRILMASININ TARİXİNDƏN (70-Cİ İLLƏR)****M. MƏMMƏDOV****Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru dosent**

Müasir dövrdə respublikamızın kitabxanalarında böyük həcmdə informasiya resursları toplanmışdır və Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində iqtisadi və sosial yüksəlişin tələblərinə, həmçinin istehsalçılara qüvvələrin və istehsal münasibətlərinin inkişaf istiqamətlərinə uyğun olaraq respublikanın kitabxana-informasiya ehtiyatlarının formalaşdırılması və istifadəsinin intensivləşdirilməsi problemi xüsusi aktuallıq kəsb edir. Məhz buna görə də Azərbaycanın ən nəhəng informasiya ehtiyatlarına malik olan Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının informasiya ehtiyatlarının və Azərbaycanda sənəd kommunikasiya sistemlərində informasiya texnologiyalarının tətbiqi tarixini, inkişaf tendensiyasını, istifadəsini və bibliografik məlumat bazasının yaradılması texnologiyasının araşdırılması müasir dövrdə böyük əhəmiyyətə malikdir.

Açar sözlər: Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası, "Neftçilər klubu" Respublika Standartlar və Normativ Texniki Sənədlər Fondu, Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemi.

Hazırda çoxsaylı elmi-texniki informasiya ehtiyatlarına malik olan RETK özünün müasir səviyyəsinə çatana qədər çox çətin, lakin məzmunlu, səmərəli, tarixi bir inkişaf yolu keçmişdir.

RETK-nın əsası 1923-cü ildə Azərbaycan Mərkəzi İdarəsinin "Neftçilər" klubu yanında qoyulmuşdu. Bu kitabxana 1930-cu ilə qədər ancaq klubun üzvlərinə xidmət edirdi və cəmi 300 nəfər oxucusu olmuşdur (4, s. 7)

"Neftçilər" klubu fəaliyyətini dayandırdıqdan sonra Mərkəzi Texniki Kitabxana yalnız klub üzvlərinə deyil, "Azərneft" birliyinin əhatə etdiyi bütün idarə və müəssisələrin işçilərinə xidmət etməyə başlamışdır. Bu məqsədlə onun ştat vahidləri artırılmış, normal fəaliyyət üçün lazım olan vəsaitin mənbələri göstərilmiş və funksiyaları genişləndirilmişdir. Bu da sonrakı illərdə onun sürətli inkişafına, xüsusilə kitab fondunun, oxucuların miqdarının, kitab verilişinin və digər göstəricilərin dinamik inkişafına müsbət təsir etmişdir.

Mərkəzi Texniki Kitabxananın fondu və oxucuları haqqında ilk statistik məlumat mətbu orqanda 1932-ci ildə verilmişdir. Bu məlumata görə, MTK-nın 1931-ci ildə 10 min nüsxə fondu; 768 nəfər oxucusu olmuşdursa,

1931-ci ildə fondu 35000 nüsxəyə çatdırılmış, oxucuların sayı isə 4257 nəfər olmuşdur. (4, s. 8).

1932-ci ildə kitabxananın fəaliyyəti xüsusi qiymətə layiq görüldü və SSRİ Elmi-Texniki Kitabxanasının filialına çevrildi. 1934-cü ildə Ümumittifaq Neft Texniki Stansiyası kitabxananın müstəqil və dayaq dövlət elmi kitabxanasına çevrilməsi haqqında sərəncam verdi. Bu vaxtdan da kitabxana bilavasitə Ümumittifaq Neft-Texniki Stansiyasına tabe oldu (4, s. 8). Bu tədbir kitabxananın gələcək inkişafı üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb etdi və kitabxana neft üzrə keçmiş SSRİ-də dayaq kitabxanası kimi fəaliyyət göstərməyə başladı.

1957-ci ildə keçmiş Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti haqlı olaraq bu kitabxananın Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasına çevrilməsi və ona rəhbərliyin Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Elm və Texnika Komitəsinə verilməsi haqqında qərar qəbul etdi. Bu qərarla həmçinin Respublika Elmi-Texniki Kitabxanalarına metodik rəhbərlikdə bu kitabxanaya həvalə edildi (4, s. 17). Kitabxananın Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasına çevrilməsi onun xidmət miqyasını, fondunun profilini və oxucuların tərkibini də dəyişirdi. Kitabxananın fondu universal xarakter daşımağa başladı və sürətlə artdı. Əgər kitabxananın fondunda 1953-cü ildə 89.010 nüsxə kitab var idisə, onun sayı 1958-ci ildə 221.149 nüsxəyə çatmışdı (4, s. 17-18).

RETk statusu aldıqdan sonra qarşısında duran vəzifələrə və funksiyalara uyğun olaraq kitabxananın yeni şöbə və bölmələri yaradılmış, filialları açılmışdır.

Kitabxananın informasiya fəaliyyətini gücləndirmək məqsədilə 1967-ci ildə Patent Fondu yaradıldı. Bu fondun yaradılması mütəxəssislərə informasiya xidmətinə xeyli yaxşılaşdırdı və onların vaxtına qənaət etmək imkanı yaradı.

İxtisaslaşmış Patent fondu dünyanın 35 ölkəsinin 27 dildə Beynəlxalq və Avropa Patent İdarəsinin sənədləri, həmçinin müəllif şahadətnamələri ilə komplektləşdirdi. Respublikada yeganə fond olan Patent Fondundan respublikanın müəssisə və təşkilatları müvafiqiyyətlə istifadə edirdilər (4, s. 21).

1969-cu ildə kitabxanada yaradılmış Respublika Standartlar və Normativ-Texniki Sənədlər Fondu böyük elmi və təsərrüfat əhəmiyyətinə malik idi. Yerli və xarici ölkə normativ-texniki sənədləri və standartlarla komplektləşən bu fond böyük informasiya əhəmiyyətinə malik olmaqla respublikada mütəxəssislərin tələbatını ödəyən yeganə müəssisədir. Respublikanın bütün vətəndaşlarına xidmət etmək sayəsində kitabxananın nəzdində olan Respublika Standartlar və Normativ-texniki Sənədlər Fondu xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Hazırda bu fondda 3 şöbə fəaliyyət göstərir:

- normativ-texniki sənədlərin komplektləşdirilməsi və işlənməsi şöbəsi;
- sənaye kataloqlarının komplektləşdirilməsi və işlənməsi şöbəsi;
- xidmət şöbəsi.

Fondun məlumat-axarışı sistemi (əlifba, sistemli, nömrəli, predmet kataloqları) lazım olan sənədlərin operativ şəkildə tapılmasına oxucuya kömək edir.

Xidmət işi əsasən kitabxanalararası abonent vasitəsilə aparılır. Həm də respublikanın ayrı-ayrı müəssisələri ilə və hüquqi şəxslərlə bağlanan müqavilələr əsasında xidmət edir.

Qeyd etdiyimiz kimi, Normativ-Texniki Sənədlər Fondu (NTSF) isə RETK nəzdində 1969-cu ildə standartların istehsalata geniş tətbiqi və təbliği məqsədi ilə yaradılmışdır. Respublikanın müxtəlif sənaye sahələrində fəaliyyət göstərən elmin son nailiyyətlərinin istehsalatın geniş tətbiyinə, istehsal məhsullarında yüksək keyfiyyət göstəricisinin əldə edilməsinə standartların rolu böyükdür. Hazırda elə bir dövlət əhəmiyyətli istehsalat şöbəsi yoxdur ki, orada standartlardan geniş istifadə olunmasın. Texniki tərəqqinin inkişafında, sənaye məhsullarının yüksək keyfiyyətlə alınmasında, istehsalatın səmərələşdirilməsində istifadə edilən əsas məlumat mənbələrindən biri standartlar və texniki şərtlər hesab edilir.

Normativ-Texniki Sənədlər Fondunun təşkilində ilkin mərhələ fonda daxil olmuş ədəbiyyatın komplektləşdirilməsidir. Fonda daxil olan ədəbiyyatlar bəzi spesifik xüsusiyyətləri ilə texniki ədəbiyyatın digər növlərindən fərqlənirlər. Bu sənədlərə göstərilən rəqəmlər, verilən məlumatlar tamamilə düzgün olmaqla bərabər, texniki tərəqqinin inkişaf sürəti ilə dəyişilir, əlavələr edilir və yeniləri ilə əvəz olunurlar.

Fondun komplektləşdirilməsi vahid tematik plan əsasında aparılır. Bu plan fondun tabe olduğu müəssisə, təşkilatın rəhbərliyi tərəfindən təsdiq edilir. Fondun komplektləşdirilməsi iki formaya bölünür:

1. Cari komplektləşdirmə - burada yeni alınmış təsdiq edilən sənədlər nəzərdə tutulur;
2. Komplektləşdirməyə qədər - burada isə fonda daxil olunmamış sənədlərin əldə edilməsi nəzərdə tutulur.

NTS fondlarının standart, texniki şərt və başqa sənədlərlə, həmçinin standartlaşma üzrə ədəbiyyatla komplektləşmənin düzgün təşkili üçün bir çox bibliografik mənbələrdən sistemli istifadə etmək lazımdır. Bunlar aşağıdakılardır: Məlumat kitabçaları, normativ-texniki sənədlərin kitabçaları və siyahısı, standartların bibliografik göstəriciləri və standartlaşma üzrə ədəbiyyat, sifarişlərin blankı və standartlar nəşriyyatının tematik planları və s. Normativ Texniki Sənədlər Fondlarının ilk və əlavə komplektləşməsi üçün lazım olan bibliografik mənbələr: dövlət standartları - illik məlumat göstəricisi; sahəvi və respublika standartları - illik məlumat göstəricisi;

beynəlxalq standartlaşma təşkilatının beynəlxalq standartları - illik məlumat göstəricisi; standartlaşma üzrə İqtisadi Yardım Şurasının (İYŞ) standart və zamanatları - illik məlumat göstəricisi; NTS-in respublika və yerli əhəmiyyətli məlumat göstəricisi - illik məlumat göstəricisi.

NTS fondlarının cari komplektləşməsi üçün lazım olan biblioqrafik mənbələr: dövlət standartları - aylıq məlumat göstəricisi; səhəvi və respublika standartları - aylıq məlumat göstəricisi; texniki şərtlərdən - aylıq məlumat göstəricisi; respublika və yerli əhəmiyyətli NTS-in məlumat göstəricisi - aylıq məlumat göstəricisi; xarici standartlar - aylıq məlumat göstəricisi; məhsulun keyfiyyəti və standartlaşması - aylıq şərh edilmiş biblioqrafik məlumat göstəricisi; standartlaşma məsələləri üzrə yerli və xarici ədəbiyyat haqqında yeni məlumatlar, məhsulun etibarlılığı, keyfiyyəti, uzunömürlülüyü haqqında məlumatlar və s.

Normativ-texniki Sənədlər Fonduna daxil olan hər bir sənədin uçuğu aparılır. Uçuş işi ümumi və fərdi uçuqdan ibarətdir. Ümumi uçuq (- uçuq kitabında aparılır. Ümumi uçuq kitabı aşağıdakı hissələrdən ibarətdir:

1. Yeni daxil olanlar;
2. Çıxarılanlar;
3. Fondun döviyyəsinin yekunu.

Fərdi uçuş isə fonda daxil olan hər bir sənəd haqqında məlumat verir.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası ölkəmizdə avtomatlaşdırılmış elmi-texniki informasiya sisteminin tətbiqi sahəsində zəngin təcrübəsi olan kitabxanalardan biridir. Belə ki, kitabxanada XX əsrin 70-ci illərində keçmiş SSRİ-də elmi-texniki tərəqqinin sürətli inkişafı və bununla əlaqədar olaraq mövcud informasiya axınının operativ şəkildə işlənməsi və oxuculara çatdırılması zəruriyyəti meydana çıxmışdır. Bu tələbatı nəzərə alaraq keçmiş ümumittifaq səhəvi və ərazi informasiyasının toplanması, emalı, mühafizəsi və tələbatçılara çatdırmaq məqsədilə hesabalan, təşkilati və operativ poliqrafiya texnikasından səmərəli istifadə etməyə səy göstərmiş və göstərilən texniki vasitələrin tətbiqi əsasında avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemlərini yaratmağa çalışmışdır.

Qeyd edilməlidir ki, texniki kitabxana şəbəkələrində avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemlərinin tətbiqi sahəsində öncül yeri keçmiş ümumittifaq səviyyəli sistemlər tutur. Buna misal olaraq keçmiş ümumittifaq "Elm və texnika sahəsində avtomatlaşdırılmış soraq-informasiya sistemləri" ni göstərmək olar. 1971-80-ci illərdə işlənməsi bu sistem "ASSİSTENT" (Автоматизированная Справочно-информационная система по науке и технике) adlanır. Sistem aşağıdakı məsələlərin həlli üçün nəzərdə tutulmuşdur:

- a) müxtəlif informasiya nəşrlərinin hazırlanması, nəşri və yayılması;

- b) texnika və təbiətşünaslıq elmləri sahəsində məlumat bazasının yaradılması və yayılması;
- c) ayrı-ayrı sorğular üzrə sənədlərin axtarışı və verilməsi;
- d) müxtəlif informasiya bazalarında mühafizə olunan sənədlərin mikrosürətlərinin hazırlanması və tələbatçılara çatdırılması və s.

Yuxarıda göstərilən məsələlərin yerinə yetirilməsi üçün sistemin dörd altisistemi olmuşdur:

- mövcud sənədlərin surətlərinin oxuculara verilməsi;
- sənədlərin işlənməsi;
- soraq-informasiya xidməti;
- nəşrlərin çəxaldılması və təbliği.

Keçmiş SSRİ-də elmi-texniki informasiya sistemlərinin tətbiqi sahəsində ilkin yeri tutan ASSİSTENT sisteminin ən mühüm cəhətlərindən biri ölkənin və xarici ölkələrin informasiya mərkəzləri üçün informasiya bazalarının yaradılması və müxtəlif kanallar vasitəsi ilə ötürülməsi olmuşdur. Informasiya bazasına sənədlərin növü, sənədin təsnifat indeksi , sənədin biblioqrafik təsviri haqqında məlumatlar və digər məlumatlar daxil idi.

Keçmiş ittifaqda tətbiq edilən avtomatlaşdırılmış elmi-texniki informasiya sistemlərindən biri də keçmiş Ümumittifaq Elmi-Texniki İnformasiya Mərkəzinin "Elm və texnika sahələrində dərc edilməyən sənədlərin avtomatlaşdırılması sistemi"dir".

1981-ci ildən istifadəyə verilən bu sistem - ASİNT (Автоматизированная система по науке и технике) dərc edilməyən sənədlərin, o cümlədən dissertasiya, xarici elmi əzəmiyyətlərin materiallarını, elmi-texniki hesabat və digər sənədlərin avtomatlaşdırılması sahəsində mühüm hadisə olmuşdur. Sistem aşağıdakı məsələlərin həllinə yönəldilmişdi:

- informasiya nəşrlərinin hazırlanması və çapı;
- dərc edilməyən sənədlərin informasiya fondunun təşkili;
- mövcud informasiyanın axtarılması və tələbatçılara çatdırılması;
- tələbatçıların sorğularını əsasında sənədlərin surətlərinin çıxarılması və s.

İnformasiya orqanlarının avtomatlaşdırılmış bir sistemi kimi "ASİNT"-in qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri də texniki kitabxana şəbəkələrinin fondu əsasında məlumat bazasının yaradılması və mübadiləsi olmuşdur. Bu prosədə Universal Onluq Təsnifatından və müxtəlif kitabxana təsnifatlarından istifadə edilmişdir.

Sonrakı illərdə digər səhəvi informasiya orqanlarının da avtomatlaşdırılmış informasiya sistemləri yaradılması və fəaliyyət göstərmişdir. Keçmiş Sov. İKP MK-nin 1974-cü il məlum qərarında kitabxanalarda mexanizədləndirmə və avtomatlaşdırma məsələlərinin tətbiqinin sürətləndirilməsi prioritet məsələ kimi qoyulmuşdur. Məhz bu qərardan sonra ölkədə vahid avtomatlaşdırılmış kitabxana şəbəkəsinin yaradılması məsələsi müzakirə obyektinə çevrilmişdir.

Keçmiş SSRİ-də ilk avtomatlaşdırılmış kitabxana-bibliografiya sistemi 1970-ci illərin ortalarında SSRİ Dövlət Elmi-Texniki Kitabxanasında tətbiq edilmişdir. Bu sistem "AS QPNTB-2" adlanmışdır. 1970-74-cü illərdə Dövlət Ümumi Elmi-Texniki Kitabxanasında avtomatlaşdırılmış sistemin birinci hissəsi tətbiq edilmişdir. Bu sistem öncə AS QPNTB -1 adlandırılmışdır. Lakin bu sistemə müəyyən çatışmazlıqlar olduğundan onun təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var idi. Ona görə də 1976-cı ildən başlayaraq sistemin 2-ci mərhələsi tətbiq edilmişdir.

AS QPNTB-2 aşağıdakı alt sistemlərin yerinə yetirilməsinə xidmət etmişdir: fondun kompleksləşdirilməsi; fondun təşkil və mühafizəsi; kitabxana xidməti; kitabxana informasiya fəaliyyətinin idarə edilməsi və s.

Azərbaycanda sənəd-kommunikasiya sistemlərində və onun tərkib hissəsi olan kitabxanalarda avtomatlaşdırılmış informasiya texnologiyalarının tətbiqinin ilk mərhələsi XX əsrin 70-ci illərində başlamışdır. O zaman keçmiş ittifaqda kitabxana-bibliografiya proseslərinin yeni informasiya texnologiyaları əsasında yenidən qurulması sahəsindəki meyllər Azərbaycan kitabxanalarına da öz təsirini göstərmişdir. Bu sahədə ilk təcrübə Respublika Dövlət Plan Komitəsinin tabeliyində olan Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında başlandı. Belə ki, 1975-ci ildə Respublika Dövlət Plan Komitəsində RETK başda olmaqla, Azərbaycanın bütün elmi-texniki kitabxanalarını özündə birləşdirən inteqral avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemi yaradılması barədə qərar qəbul olundu. Az sonra, 1976-cı ildə RETK-də bu işin layihələşdirilməsi və həyata keçirilməsi ilə məşğul olan xüsusi elmi-tədqiqat şöbəsi yaradıldı. Sistemin proqram təminatının yaradılması Rusiya Federasiyasının Sverdlovsk şəhərindən olan proqramçılar tərəfindən həyata keçirildi. Sistem üçün lazım olan EHM bazası kimi Dövlət Plan Komitəsinin Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Elmi-Texniki İnformasiya və Texniki-İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutunun və Dövlət Statistika Komitəsinin Hesablamə Mərkəzinin avadanlığından istifadə edildirdi.

Layihələşdirilən bu sistem "ASU NTB Azərb.SSR" adlanırdı və SSRİ miqyasında yaradılan yuxarıda adı çəkilən QASNTI sisteminin tərkib hissəsi idi. "ASU NTB Azərb.SSR" aşağıdakı alt sistemlərdən ibarət idi:

- 1.Sənəd-məlumat bankı (elektron kataloq və s.);
- 2.Avtomatlaşdırılmış kompleksləşdirmə;
- 3.Sənədlərin-analitik sintetik işlənməsi;
- 4.Kitabxana xidməti;
- 5.Bibliografik informasiya;
- 6.İdarəetmə;
- 7.Maddi-texniki təchizat;
- 8.Maliyyə-təsərrüfat fəaliyyəti (4, s. 29).

Hər bir sistemin özünün bir sıra kompleks məsələləri var idi. Sistemdə 32 belə kompleks məsələ idi.

Layihənin həyata keçirilməsi mərhələli şəkildə yerinə yetirilirdi və 1981-1987-ci illərdə 2 əsas alt sistem-kitabxana xidməti və idarəetmə istifadəyə verildi və SSRİ Dövlət Elm və Texnika Komitəsinin xüsusi komissiyası tərəfindən təhvil götürüldü.

Bu sistem keçmiş SSRİ-də ilk inteqral avtomatlaşdırılmış kitabxana idarəetmə sistemi kimi çox yüksək səviyyədə layihələşdirilmişdi. Buna görə də, SSRİ Xalq Təsərrüfatının Nailiyyətləri Sərgisindəki "NTI-80" ekspozisiyasında bu layihə həmin sahədə ən uğurlu layihə hesab edilərək sarginin I dərəcəli diplomuna və pul mükafatına layiq görülmüşdür. Heç də təsadüfi deyil ki, bu layihənin ideyaları əsasında Ukrayna, Moldova və Özbəkistan texniki kitabxanalarının inteqral avtomatlaşdırılmış sistemlərin layihələri yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyini 90-cı illərin əvvəllərindən bərpa etdikdən və Sovetlər birliyi dağıldıqdan sonra Azərbaycanın ictimai, siyasi, sosial-iqtisadi həyatında baş verən köklü dəyişikliklər zəminində yaranan böhran cəmiyyətin bütün fəaliyyət sahələrinə, xüsusilə də kitabxana işinə ciddi zərbələr vurmuşdu. Bunun bariz nümunəsini Azərbaycanın ən nəhəng informasiya ehtiyatlarına malik RETK-nin timsalında görmək olar.

90-cı illərin əvvəllərindən RETK-nin normal fəaliyyəti üçün lazım vəsait ayrılmadığından onun texnoloji proseslərinin avtomatlaşdırılması istiqamətində aparılan işlər dayandırılmışdır. 80-ci illərlə müqayisədə hazırda RETK-nin fonduna daxil olan yeni elmi-texniki ədəbiyyatın və müxtəlif informasiya daşıyıcılarının miqdarı 15-20 dəfə azaldılmışdır. Bu isə RETK-nin zəngin informasiya ehtiyatlarının kasadlaşmasına, etibarlı informasiya təminatının azalmasına səbəb olub. Bütün göstərilən çətinliklərə baxmayaraq, RETK öz fəaliyyətini zamanın tələbinə uyğun qurmağa çalışır.

Bildiyimiz kimi, 1999-cu ildə respublikamızın Milli Məclisi tərəfindən "Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu" qəbul edilmişdir. Qanunun 8-ci maddəsinə görə, Elmi-Texniki Kitabxanaya respublika əhəmiyyətli elmi-səhəvi kitabxana statusu verilib və qanunun 15-ci maddəsinə əsasən kitabxanaya dövlət və qeyri-dövlət nəşriyyatlarından, nəşriyyat fəaliyyəti ilə məşğul olan poliqrafiya müəssisələri və digər hüquqi şəxslər tərəfindən buraxılan çap məhsullarından profilinə uyğun olaraq 2 pulsuz məcburi nüsxə almaq hüququ verilib (3). Kitabxana bu hüquqdan istifadə edə bilsə, heç şübhəsiz, kitabxana fondunun kompleksləşdirilməsinə ardıcılıq və fondun dolğunluğu təmin oluna bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin qərarına əsasən, kitabxana 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası

İqtisadiyyat Nazirliyinin təbəçiliyindən alınaraq Azərbaycan Respublikası Dövlət Elm və Texnika Komitəsinin təbəçiliyinə verilmişdir (4, s. 32).

2002-ci ildə isə Dövlət Elm və Texnika Komitəsi ləğv olunmuşdur. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 10 oktyabr tarixli 799 nömrəli fərmanına əsasən, ləğv olunmuş Dövlət Elm və Texniki Komitəsinin bazasında Azərbaycan Respublikasının Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinin yaradılması haqqında Əsasnamə qəbul edilərək, icrası Nazirlər Kabinetinə tapşırılmışdır (2, s. 1).

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2002-ci il 28 oktyabr 225 sayılı Sərəncamının 3-cü bəndində isə Azərbaycan Respublikasının Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinin strukturuna daxil olan müəssisə, idarə və təşkilatların siyahısında isə 8-ci yerdə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası, onun Respublika Patent Fondu və Respublika Normativ-Texniki Sənədlər Fondu durmuşdu (2, s. 7).

Dövlət Agentliyinin təbəçiliyinə keçdikdən sonra RETK-nın 2003-cü ildə Əsasnaməsi təsdiq olunmuşdur. 7 fəsildən ibarət olan Əsasnamədə kitabxananın vəzifələri, hüquqları, işinin təşkili, idarə edilməsi, elmi-metodik şurası, strukturu və maliyələşdirilməsi yolları haqqında məlumat verilmişdir. Məsələn: Əsasnamənin "Ümumi müddəalar" adlanan I fəslinin 1.1-i maddəsində göstərilir ki, "Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası patent ədəbiyyatı, normativ-texniki sənədlər, elm və texnika sahəsində ədəbiyyat və digər sənədlərlə Azərbaycan Respublikasının Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinə kitabxana-bibliografiya və informasiya xidmətinə həyata keçirən ixtisaslaşdırılmış mərkəzdir, vahid elmi-məlumat sisteminə daxildir".

"Kitabxana elm sahəsinə və oxucu qruplarına görə ixtisaslaşdırılan, milli və xarici ədəbiyyat fondlarına malik olan baş kitabxana-bibliografiya və informasiya müəssisəsidir, öz profili üzrə kitabxanalararası abonemənt və metodik mərkəz funksiyasını yerinə yetirir" (2, s. 2).

Hazırda kitabxananın fondunda 14.732.801 nüsxə çap vahidi saxlanılır. Kitabxana il ərzində 20 mindən çox oxucuya xidmət edir (21, s. 3). Xidmət şəbəsə, oxu zalları, depozitar və mübadilə fondu, kitabxanalararası abonemənt bölməsi, Patent və standartlar fondları daim oxucuların istifadəsindədir. Kitabxanada oxucuları informasiya xidməti ilə təmin etmək üçün böyük soraq-məlumat fondu, kataloq və kartotekalar sistemi mövcuddur. Kitabxananın fondlarında ictimai-siyasi ədəbiyyat, elmi-texniki, sorğu ədəbiyyatı, informasiya xarakterli ədəbiyyatı, dərslik və metodik materiallar, dövrü və ardı davam edən nəşrlər, təcürbə-konstruktor işləri, torcüməllər, sənəyə kataloqları, normativ-texniki sənədlər, ixtiralar, ixtiraçılıq-patent hüquqları haqqında ədəbiyyat, patentlər, mətbuatda dərc olunmayan ədəbiyyat qorunub saxlanılır.

Hazırda kitabxana və onun bölmələrində 14 şəbə fəaliyyət göstərir. Bundan əlavə, kitabxana yüksək ixtisaslı kadrlar potensialına malikdir. Bu isə kitabxana işini dövrün tələbləri səviyyəsində qurmağa imkan verir. Kitabxanada son zamanlar əhəmiyyətli xidmət formaları ilə yanaşı olaraq yeni xidmət formalarına keçirilmişdir. 1999-cu ilin əvvəllərindən başlayaraq kitabxanada qismən ödənişli məlumat-bibliografiya və informasiya xidmətləri tətbiq edilməyə başlamışdır. Yeni xidmətin əhəmiyyətli cəhəti ondan ibarətdir ki, böyük maliyyə çətinliyi ilə üzlaşan kitabxana pullu xidmətdən əldə etdiyi vəsaitə müasir oxucu üçün çox böyük əhəmiyyət kəbs edən dövrü nəşrləri almağa başlamışdır (4, s. 35).

Bütün bunlardan əlavə, 1999-cu ildə Dövlət Elm və Texnika Komitəsi kitabxana-bibliografiya proseslərini avtomatlaşdırmaq və İnternet sisteminə qoşulmaq üçün kitabxananı müasir komputer texnikası dəstəsilə təchiz etmişdir.

İnternetdən istifadə oxuculara xidmət sahəsində kitabxananın imkanlarını genişləndirmiş, zəruri informasiyanı dünyanın istənilən ölkəsindən əldə edib oxuculara çatdırmaq üçün əlverişli şərait yaratmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, RETK respublika miqyasında kitabxana işinə həsr edilən bütün tədbirlərdə iştirak edir. Artıq bir neçə ildir ki, RETK Azərbaycan Açıq Cəmiyyət İnstitutunun üzvü kimi Beynəlxalq Soros Fondunun, eləcə də "Azərbaycan Kitabxana İşinin İnkişafı Assosiasiyası"nın təşkil etdiyi bütün tədbirlərdə fəal iştirak edir.

Beləliklə, Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası müasir dövrdə öz işini zamanın tələbləri səviyyəsinə uyğun qurmağa və fəaliyyətini bu istiqamətdə genişləndirməyə daim səy göstərir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası.-B.: Qanun,2004.-47s.
2. Azərbaycan Respublikasının Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının Əsasnaməsi.-2006.-6s.
3. "Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu" // Azərbaycan.-1999.-14 mart
4. Xələfov A.A. Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası-70 (1930-1970).-B.:2001.-37s.
5. Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası: buklet.-B.:2000.-18s.

Из истории развития автоматизации информационного обслуживания специалистов в республиканском научно-техническом библиотеки в Азербайджане. (70 г.г).

М.А.Мамедов

Резюме

В статье рассмотрена автоматизация библиотечных процессов в научно-технической библиотеке Республики. Этапы развития и качественное изменение в процессе обслуживания.

Ключевые слова; *Республиканская научно-техническая библиотека, клуб нефтяников, Республиканский фонд стандартов и нормативно-технической документации, Автоматизированная библиотечно-информационная система.*

From the history of the development of specialists of the Republic Scientific Technical Library (XX century 70 th years).

M.A.Mammadov

Summary

In the Scientific Researches there were investigated the issue of history of the development of library automation process in Republician Scientific and Technical Library and the improvement of the library service for readers.

Keywords: *Republican Research tehniciskeh library, Petroleum Club, Republican fund narmativno standards and technical documentation, Automated Library Information System.*